

Liberallerin Ayrışmasının Temelleri

Atilla Yayla

Prof. Dr. | LDT Yön. Kur. Bşk., İstanbul Ticaret Üniversitesi Öğretim Üyesi

liberal düşünce Yıl 20, Sayı 77, Kiş 2015, s. 41 - 51

Kürt Meselesi¹

Liberaller arasında bir ayrışma süreci yaşanıyor. Bu benim için üzücü, ancak, şaşırtıcı olmaktan uzak. Bir bakıma da kaçınılmaz. Hayat böyle bir şey. Birçok kimse bu ayrışmanın Gezi'yle doğduğunu düşünüyor. Gezi'nin katkılarını inkâr etmemekle beraber, sürecin çok daha önceden işlemeye başladığını düşünüyorum. 28 Şubat sürecinin başlarında da bir ayrışma yaşandı. 2006'da benim İzmir'deki konuşmamdan sonra Kemalistlerin şahsıma karşı açtığı linç kampanyasından etkilenerken kenara çekilenler, saf değiştirenler görüldü. Bunlar nispeten küçük çaplı olduğu için çok dikkat çekmedi. Bu sefer ayrışma gözden kaçırılmayacak kadar büyük ve şiddetli. Peşpeşe birkaç yazıyla bu ayrışmanın temelleriyle ilgili görüşlerimi ve tespitlerimi okuyucularıma aktarmak istiyorum. Şunu peşinen belirtmem gerekir ki, ayrışma derken C. Çandar, H. Cemal gibi gazetecilerle değil, liberal etiketini alenen ve memnuniyetle sahiplenen kimseler arasındaki ilişkilerle ilgili bir durumu kastediyorum. İsmi verdiğim gazetecilerin ve benzerlerinin, daha doğrusu, liberalliğini ilan etmemiş ama bir kısım medyada inatla liberal diye adlandırılan bazı kimselerin durumu, ayrı bir konu.

Liberaller arasındaki ayrışmanın beş önemli ayağı olduğu kanaatindeyim. Bunlar; Kürt sorunu, demokrasi davaları, muhafazakâr dindar toplum kesim-

¹ "Kürt Meselesi", *Yeni Şafak Gazetesi*, 22.08.2013.

lerinin ve bu kesimin siyasetçilerinin pozisyonu, Gezi olayları ve son olarak Mısır'daki darbe ve katliamlar. Aslında bu beş faktörü - olayı birbirinden kesin olarak ayırmak çok zor, çünkü çoğu durumda içiçe geçmiş vaziyetler. Bu yazıda Kürt probleminin ayrışmadaki rolünü, izleyecek dört yazıda diğer konuları ele alacağım. Son yazıda ayrışmanın muhtemel felsefî kökleri hakkında bazı şeyler söyleyecek ve gelecekle ilgili tahmin ve temennilerde bulunacağım.

Türkiye'nin en ağır sorununun Kürt problemi olduğu bana göre açık. Liberallerin birçoğunun da böyle düşündüğünü sanıyorum. Ancak, bütün liberaller Kürt sorununu sebeplerine ve çözümüne aynı açıdan mı bakıyor, emin değilim. Kürt sorunu diye bir sorunun ya olmadığını varsa da Kürtlerin anlayışsızlığı yahut dış güçlerin marifeti sonucu çıktığını düşünenler var. Meselâ, nispeten yaşlı bazı arkadaşlar, mealen, "Biz üniversitede okurken Kürt- Türk ayrımı yoktu, hepimiz kardeşтик, hatta birbirimize 'Kürt' diye şaka yapardık" gibi sözler sarf ediyor. Şimdi, bu bakışa göre, Kürt problemi 1960'larda, 1970'lerde yoktu, sonradan doğdu. Bunun böyle olmadığını dünya alem biliyor. Daha kötüsü, bu arkadaşlarım, örneğin, Dersim katliamını da meşru görüyor, "millî otoritenin tesisi" için kaçınılmaz olduğunu düşünüyor. Başka kimi arkadaşlarım, yine mealen, "ben Türk değilim, değişik etnik kökendenim, ama bir problemim yok. Onların niye problemi oluyor, nerede ayrımcılığa uğruyorlar?" şeklinde konuşuyor. Bu bakışa göre de Kürt problemi objektif temelden mahrum. Çözüm süreci ise Kürtlere haksız taviz verilmesi hatta T.C.'nin yıkılması anlamına geliyor. Ve bu çizgideki arkadaşlarım kendilerini liberal sayıyor.

Ben, liberal perspektiften bakınca, ciddi bir Kürt probleminin var olduğunu görüyorum. Bu problemin temelinin T.C.'nin bütün vatandaşlarının "Türk" olmasını istemesinde, bunu sağlamak için toplumun Türk olmayan kesimlerine karşı ret, inkâr, asimilasyon, imha politikaları izlemesinde yaptığını düşünüyorum. PKK şiddetini, haksız ve gayri meşru olduğunu kabul ederek, kınıyorum, ama Kürtlerin bütün kültürel taleplerini haklı buluyorum. Hem PKK'nın hem de T.C.'nin Kürt problemini şiddet problemine indirgemesinden hep rahatsız oldum. Barış ve çözüm sürecini sevinçle karşıyorum ve destekliyorum. Her şeyin, ama herşeyin müzakere edilebilir olduğuna inanıyorum. Devletin şeklini, adını, formatını, resmî dili, eğitim dilini, hürriyet, adâlet ve barışın tesis edilmesi amacı yanında teferruattan ibaret görüyorum.

Burada ana hatları belirtilen bu iki çizgiden hangisi daha liberal? Bu kadar farklı görüşleri savunanların aynı etiketin çatısı altında beraberliği nereye

kadar sürebilir? Sanırım bugünlerde vuku bulan ayrışmanın ana kaynaklarından biri Kürt meselesine farklı bakış.

Demokrasi Davaları²

Türkiye silahlı bürokrasinin siyasete etkisi ve müdahalesi açısından dünya ülkeleri arasında en başlarda yer alıyor. Rakipleri Pakistan, Mısır. Bir zamanlar aynı saflarda bulunan Şili, Arjantin, Brezilya gibi Latin Amerika ülkeleri 1990'lardan itibaren darbelerle hesaplaştılar ve darbecilerini cezalandırdılar. Şimdi nispeten iyi işleyen demokratik sistemlere sahipler.

Türkiye'de 1960, 1971, 1980, 1997'de açık askerî darbeler veya siyasete müdahaleler vuku buldu. 1962'de ve 1963'te Aydemir ve Gürcan darbe teşebbüsleri gerçekleşti. 2002'nin Kasım ayında AK Parti'nin iktidara gelmesinden hemen sonra, darbe ve müdahale çabaları süreklilik kazandı, 2010'a kadar fasılasız devam etti. Ayışığı, Sarıkız, Yakamoz, Eldiven, Balyoz gibi isimlerle darbecilik terminolojisi genişledi. Her darbe - müdahale ölümler, işkenceler, sürgünler dâhil ağır acılar yarattı. Ayrıca vatandaşların siyasî iradesini gasp etti. Böylece ülke, birçok yabancı uzmanın gözünde, problemimizi çok iyi ifade eden bir sözle, ordusu olan millet olmadı, milleti olan orduya dönüştü.

Çok yakın zamanlara kadar, darbecilerin ve darbe teşebbüslerinin yargısal işleme tabi tutulabileceği hayal dahi edilemezdi. Bir mucize gerçekleşti. AK Parti'nin siyasî iradesi ve cesareti, Gülen Hareketi'nin desteği, liberal olan ve olmayan genişçe bir demokrat cephenin var gücüyle yardımı, darbelerin dava konusu yapılmasını ve darbecilerin yargı önüne çıkartılmasını sağladı. 12 Eylül yargılanıyor. 28 Şubat da. Balyoz ve Ergenekon yargılamaları tamamlandı ve karara bağlandı. Umarım bir gün 12 Mart da yargılanır, 27 Mayıs da, en azından sembolik anlamda.

Bir liberalin bu yargılamalardan memnuniyet duyması ve onları insan hakları ve liberal demokrasi adına desteklemesi beklenir, değil mi? Ama bazıları memnun değil. Onlar, Kemalistler gibi, özellikle Balyoz ve Ergenekon yargılamalarını, TSK'nın yargılanması, hatta tasfiye edilmesi, generallerin zulme uğratılması olarak görme eğiliminde. Bu nasıl bir mantık? Darbelerden korkanlar rüya mı görüyor? Saydığım darbeler başka bir yerde mi oldu? Subaylar değil çiftçiler tarafından mı gerçekleştirildi? Asker bürokratlar kanunların üstünde mi? Tabip odası yönetim kurulundan biri yargılansa, bütün tabipler mi yargılanıyor olacak? Hukukun hâkimiyeti, yargılamalarda masumiyet ilkesi yanında yargılanmaktan muafiyetin olmamasını, yani delillere

2 "Demokrasi Davaları", *Yeni Şafak Gazetesi*, 24.08.2013.

dayalı suç isnat edilen hiç kimsenin yargılanmaktan kaçamamasını da gerektirmez mi? Birinin general olması deliller ne olursa olsun peşinen onun masumiyetini ispatlar mı? Bakıyorum, bazı liberaller davaları toptan reddediyor, diğer bazılarıysa hata olduğunu iddia ettikleri noktalara dayanarak yargılamaları tanımamaya, kararları geçersizleştirmeye çalışıyor.

Türkiye'nin yargı sisteminin bilinen tipik ve yaygın hatalarının Balyoz ve Ergenekon yargılamalarında yansımamış olması zayıf bir ihtimal. Tespit edildiğinde bu hataları eleştirmek ve yapabiliyorsa düzeltilmesine yardımcı olmak, âdil yargılama ilkesini özenle vurgulamak ve gereklerini takip etmek her liberalin ahlâkî görevi. Ancak, daha düzgün bir pozisyon almak için davaları mevcut ve muhayyel hatalara dayanarak peşinen geçersiz görmek yerine hataları Türkiye ortalamalarıyla karşılaştırmak lâzım. Bu davalarda hata miktarı ortalamanın altında mı üstünde mi? Üstüneyse elbette adâlet adına endişeli olmamız, altındaysa bunu bütün yargı sistemimiz için iyiye gidişin işareti olarak görmemiz lâzım. Bu satırların yazarının da aralarında olduğu birçok liberal, yargılamalarda titiz davranılması, kişilerden delillere değil delillerden kişilere gidilmesi, tutuklamaların cezalandırmaya dönüştürülmemesi, savunma haklarının kısıtlanmaması gibi konularda savcılara ve yargıçlara defalarca ikaz ve hatırlatmalar yaptılar. Buna devam etmeliler. Ancak, dava sürecinden çekilen ve öne çıkartılan hataların yargılamaların gerekliliğini azaltmayacağıının, kararların sebep olduğu, her tür ceza davasında karşımıza çıkabilecek bireysel ve ailevî dramların yargı kararlarını yanlış sayma gerekçesi yapılamayacağıının da farkında olmalılar.

Demokrasi davaları Türkiye'de demokrasinin daha korunaklı hâle getirilmesi ve darbelerin yol açabileceği ölüm, işkence, sürgün gibi şeyleri de kapsayacağına şüphe olmayan geniş müstakbel mağduriyetlerin önlenmesi açısından çok önemli. Bunu böyle gören liberallerle davaları şu veya bu sebeple önemsiz gören ve kararları geçersiz sayan liberallerin uzun süreli bir beraberliği sürdürmesini beklemek gerçekçi midir?

Dindar Muhafazakârlar ve AK Parti³

Bu yazıda üzerinde yorum yapacağım ve liberallerle ilişkilerini yahut liberallerin kendilerine bakışını yorumlayacağım kesim dindar muhafazakârlar. Muhafazakârlık kelimesinin önüne dindar kelimesini ekleyişimin iki sebebi var. Biri, ülkede başka muhafazakârların da olduğuna inanmam. Meselâ, Kemalist sosyal demokratlar da muhafazakâr, hatta tutucu. İkincisi, liberallerle

³ "Dindar Muhafazakârlar ve AK Parti", *Yeni Şafak Gazetesi*, 27.08.2013.

ilişkisi sorgulanması gerekenin sadece aktif AK Parti liderliği değil fakat aynı zamanda daha geniş dindar Müslüman camia olması.

Benim benimsediğim klasik liberalizmin dinle ve dindarlarla bir savaşı yok. Liberalizm ne kendisi bir din ne de dinleri yok etmeyi veya dindarların dinlerini bireysel ve kamusal olarak yaşamasını engellemeyi amaç edinen bir yaklaşım. Avrupa geleneğine baktığımızda, Hristiyanlık dinini radikal politik çizgilere çekerek, dinî terminoloji kullanmakla beraber, dini neyse o olmaktan çıkartacak ölçüde merkezîyetçi modeller yaratan akımlar görüyoruz. Ancak, dini liberal özgürlük anlayışını kullanacak ve destekleyecek şekilde yorumlayan yaklaşımlar da buluyoruz. E. Kuehnelt – Leddihn ve R. Raico bu noktayı kuvvetle vurgulayan yazarlar arasında. Yerleşik ve köklü din Avrupa’da liberalizmin doğmasına ve yerleşmesine çok katkı sağlamıştır. Buna karşılık liberalizm de radikal laisist anlayış ve uygulamalar karşısında din özgürlüğü savunusuyla dinin kendine bir özgürlük alanı bulmasına yardımcı olmuştur. Özetle, liberalizm dinin, din liberalizmin alternatifi değildir. Hristiyanlık için altı çizilen bu noktaların İslam için de geçerli olacağı açıktır.

Türkiye’de nispeten yaşlı kuşak diyebileceğimiz insanlar arasında başından itibaren liberal olanlar pek az. Bu satırların yazarı dâhil birçok liberal başka paradigmalardan liberalliğe geçmiştir. Nereden gelmiş olursa olsun hiçbir liberalin dindarların eşit vatandaşlar olarak toplumda var olmasına itiraz etmesi düşünülemez. Ancak, AK Parti iktidarı sürecinde gittikçe hızlanan bir şekilde AK Parti’ye siyasî muhalefetten dindar Müslümanlara muhalefete doğru kayan liberaller var. Bunlar hoşnutsuzluklarını daha ziyade parti icraatları ve Başbakan üzerinden dile getiriyorlar ama sohbet derinleştikçe bazılarının dine, hatta dindarlara militan bir ontolojik karşıtlık noktasına vardığı anlaşılıyor.

Bence bu anlayış ve onun çoğu yansımaları yanlış ve illiberal. AK Parti ve Başbakan ne şeytan ne melek. Doğruları da var yanlışları da. Sağlıklı bir liberal tavır toptan ve peşin desteği de toptan ve peşin muhalefeti de dışlar. Partilerin, hükümetlerin ve iktidar sahiplerinin toplu değil parçalı, tekil icraat bazında değerlendirilmesi daha uygundur. Ben şahsen geride kalan on yılda bunu yaptım. AK Parti iktidarını ne göklere çıkarıp tüm umutlarımı ona bağladım, ne de yerin dibine geçirip ondan umudumu tamamen kestim. Ama, üzülerek gözlemledim ki, bazı liberaller bir aşırı uçtan öbür aşırı uca savrulmaktan kurtulamadı. Bir zamanlar “AK Parti’ye liberal demeyeceğiz de kime liberal diyeceğiz” diyenler ve AK Parti’nin bir “devrim” yapıp “yeni bir Türkiye” yarattığını iddia edenler, şimdi sövgü yağdırmakla ve inandırıcılığını iyice yitirmiş, şahsî öfkelerine dayandığı izlenimi veren, tozu dumana katan

toptancı eleştiriler yapmakla meşgul. Bunu sağlıklı bir tavır olarak görmüyorum.

Dindar Müslüman toplum kesimlerinin aşağılanması haksızlık. Benim liberallik (ondan önce insanlık) anlayışım, hiçbir bireyin ve hiçbir toplum kesiminin aşağılanmasına ve aşağılamaların mazur görülmesine cevaz vermez. Müslüman olmak ve Müslümanca yaşamak suç mudur? Atatürkçü olmak ve bu kimlikle siyaset yapmak ne kadar meşru ve saygıya layık, Müslüman olmak ve bu kimlikle siyaset yapmak da en az onun kadar meşru ve saygıya lâyıktır. Ayrıca, ideolojik olarak muhafazakâr olmak da bir kusur değildir. Bazı muhafazakâr filozoflar düşünce hayatına çok önemli katkılar yapmışlardır. Hayek, "Neden muhafazakâr değilim?" adlı makalesinde, hem liberal yazarların muhafazakârlardan, hem de muhafazakârların liberallerden öğrendiği ve öğrenebileceği çok şey olduğunu vurgular. Bu yüzden, bazı liberallerin muhafazakârlıktan bir hastalıkmiş gibi bahsetmesi hayret verici. Böylelerine, Batı muhafazakâr geleneğinden, örneğin, Burke, Voegelin, Berdyaev, Oakeshott, Nispet, Kirk gibi yazarları okumalarını hararetle tavsiye ederim. Son olarak, Müslüman muhafazakârlar, eşit şartlarda girdikleri hür ve âdil seçimleri kazanmaları hâlinde, demokratik bir anayasanın ve insan hakları felsefesinin genel sınırları içinde, mevcut bütün yetkileri kullanmaya hak sahibidir. Bu bakımdan onların, ne sosyal demokratlardan, ne de liberallerden eksik veya aşağıda oldukları düşünülebilir.

Liberaller - dindar muhafazakârlar ilişkisiyle ilgili bir gerçeğin altını çizerek bitireyim. Türkiye'nin ekonomisini geliştirmede ve demokrasisini takviye etmede sihirli formülü, liberal fikirlerle geniş kitleleri etkileme yeteneğine sahip muhafazakâr siyasî liderlerin ve partilerin buluşmasıdır. Bu ne zaman olduysa Türkiye büyük mesafe almıştır. Ölçsüz bir muhafazakârlık düşmanlığı Türkiye'yi bu imkândan mahrum bırakma potansiyeline sahiptir.

Gezi Depremi⁴

Liberallerin ayrışmasıyla ilgili dizinin dördüncü yazısında Gezi'nin tesirleri üzerinde duracağım. Gezi ayrışma hususunda adeta bardağı taşıran son damla oldu. Birçok kimse için tam bir deprem etkisi yarattı. Birkaç hafta içinde, sadece kimi kıdemli liberaller değil, liberallik fikrî kariyerinin daha başında olan bazı gençler bile, belki de bilhassa onlar, kendilerini bir ayrışmanın ve kutuplaşmanın içinde buluverdi.

4 "Gezi Depremi", *Yeni Şafak Gazetesi*, 29.08.2013.

Kabul etmek lâzım ki Gezi karmaşık, okunması zor, çok boyutlu, hissî tarafı yoğun bir olaylar silsilesiydi. Gezi'nin hem içinde hem dışında olmanın avantajları ve dezavantajları vardı. Olaylar kişiselleştirilmeye ve romantize edilmeye çok müsaitti. Heyecanları harekete geçiriciydi. Yoğun dezenformasyon ve manipülasyon çabalarına sahneydi. Bunlara ve başka bazı faktörlere bağlı olarak, Gezi'ye bakışta, liberaller arasında iki ana tavır oluştu.

Birinci tavır, Gezi'yi iki ana bölümde gördü. Ben bunlara dar anlamda Gezi ve geniş anlamda Gezi diyorum. Başka bir adlandırmayla, Gezi'nin bir reaksiyoner bir de aksiyoner kısmı vardı. Yahut, bir tepki ve bir proje kısmı. Birinci anlam ve nitelikteki Gezi'de, çevre hassasiyetine dayandığı düşünülen, meşruiyeti tartışmalı olsa da bir ölçüde mazur görülebilecek bir park işgali, işgali sona erdirmek için kullanılan abartılı ve yer yer suça varan polis şiddeti, hükümet kanadından gelen lüzumsuz sertlikte açıklamalar, yanlış söylemler ve başarısız kriz idaresi vardı. Bütün liberaller, haklı olarak, orantısız polis şiddetini kınadı, hükümetin daha müzakereci olmasını ve talepleri dinlemesini istedi. Bu birinci, reaksiyoner, tepkici Gezi'ydi.

İkinci, yani aksiyoner Gezi'de, ilk Gezi'deki amaçlar ve meşruiyet basamak yapılarak, şiddet bilinçli şekilde Türkiye'nin birçok yerine yayıldı. Nispeten geniş Atatürkçü kitlelerle şiddeti sırf şiddet hatırına olsa bile kullanmaya istekli radikal sol örgütler hükümeti yıkmaya veya siyaseti yeniden dizayn etmeye elverişli bir ortam yaratma amacı ve umuduyla sokak şiddetini yaydı, yoğunlaştırdı, süreklileştirdi. Polis de bu şiddete yer yer aşırı tepki verdi. Ölümler ve ağır yaralanmalar oldu. Beş sivil vatandaş ve bir polis memuru hayatını kaybetti. Başbakan ve ailesine ağır küfürler Gezi'de ve başka birçok yerde kullanıldı. Taksim iki hafta işgal edildi. Ankara ve İstanbul'da Başbakanlık ofislerini basma teşebbüsleri gerçekleştirildi. İstanbul AK Parti İl Başkanlığı işgal edilmek istendi. Yurt sathında onüç AK Parti binası ateşe verildi. Bir AK Partili eski belediye başkanının boğazı kesildi. Birçok yerde tesettürlü kadınlar sözle ve fiilen taciz edildi. Kamusal ve özel mülklere gereksiz ve kasıtlı büyük zararlar verildi.

Liberallerin bir kısmı ikinci Gezi'yi de bütün yönleri ve yanlışlarıyla gördü. İkinci Gezi'deki aşırı polis şiddetini de kınadı. Ölüm ve yaralanmalara yol açanların yargı önüne çıkartılmasını istedi. Ancak, buna ilaveten, "sivil" şiddeti de kınadı. Bu şiddetin yol açtığı zararların faillerinin de tespit edilip yargılanmasını talep etti. Sokak şiddetiyle hükümetin düşürülmek, siyasetin dizayn edilmek istenmesine karşı çıktı. Proje Gezi'de kadim Kürt sorununu çözme inisiyatifine bir saldırı algıladı. Sandığın önemine dikkat çekti. Sandıkla gelenin sandıkla gitmesi gerektiğinde ısrar etti. Demokratik usullerle

göreve gelmiş makamların yetkilerinin gasp edilemeyeceğine vurgu yaptı. Buna karşılık, diğer bazı liberaller, ikinci Gezi'nin hiçbir yerinde yanlışlığın bulunmadığını, tüm sorumluluğun hükümete, bilhassa Başbakan'a ait olduğunu iddia etti. Sandığı reddedecek ölçüde, "demokrasi sandıktan ibaret değildir" tezine sarıldı. Ama hiçbir alternatif yol veya yöntem önermedi. Şiddetin sahibine göre ayırım yaptı, polis şiddetini kınarken sivil şiddete laf etmedi, hatta onay ve destek verdi.

Gezi'ye bu iki farklı bakış, liberalleri değişik istikametlere sürüklemekle kalmadı. Bazıları tezlerini ispatlamaya ve karşı tezleri çürütmeye çalışmak yerine asgarî nezaket kurallarını dahi rafa kaldırarak fikirdaşlarına hakaretler yağdırmayı başardı. Bu, fikrî bir kırılma yanında hissî bir kırılmaya da yol açtı. Dolayısıyla, ayrışma yoluna yeni taşlar döşedi.

Mısır Darbesi⁵

Gezi olaylarının şoku atlatılmadan 3 Temmuz'da Mısır'daki darbe patlak verdi. Daha doğru bir ifadeyle göz göre göre geldi. Darbe ayrışmaya, tabiri caizse, tuz biber ekti. Başka bir ülkede olmasına rağmen sanki ülkemizde vuku bulmuşçasına etkili oldu ve liberaller arasında yine iki ana çizginin ortaya çıkmasına yol açtı

İlk çizgidekiler darbeye karşı şu tavırları takındı: Sessiz kalmak; belli belirsiz kınamak; utangaç bir manevî destek sağlamak; doğrudan, hatta coşkulu moral destek vermek. Maalesef bu kadarla da kalmadı, ilk çizgideki liberallerin bazıları, en azından başlarda, katliamları dahi onayladı. Birbirleriyle ilintili bu tavırları meşrulaştırmak için kullanılan tezler aşağı yukarı şöyleydi: "Askerî müdahale Müslüman Kardeşlere (MK) karşı yapıldı. MK tarihi ve durumu itibarıyla demokrat değil. Mısır'da bir din devleti ve dinî düzen kurmak istiyor. Mursi 11 aylık iktidarı boyunca kapsayıcı davranmadı. Sadece kendi tabanını dikkate aldı. Önemli görevlere hep MK üyelerini getirdi. Hiç uzlaşma arayışı içinde olmadı. Ülkenin ekonomik problemlerini çözemedi. Toplumda ona karşı büyük bir memnuniyetsizlik vardı. Mursi'nin istifası için milyonlarca (kimine göre 22 milyon) kişi imza verdi. Sisi darbe yapmadı, Mursi'yi azletti. Mısır toplumunun Mursi yönetiminin meşruiyetini yok edecek kadar büyük bir kısmı ona karşıydı. Mursi zaten bir azınlık tarafından seçilmişti".

Darbenin ilk günlerinde dahi geçerliliği şüpheli bu tezler ve iddialar sonradan ortaya çıkan bilgiler tarafından yalanlandı ve çürütüldü. Mısır demokratik siyasî geleneği olmayan, demokrasi kültürü hayli zayıf bir ülke. Başka

⁵ "Mısır Darbesi", *Yeni Şafak Gazetesi*, 31.08.2013.

bir şekilde ifade edersek, Mısır'da bir anlamda herkes demokrasi öğrencisi. Demokrasiyi kurma ve geliştirmede, ister istemez, dünya demokrasi geleneğinden alınacak dersler yanında deneme yanılma yönteminin de bir yeri olacak. Demokrasi bir mühendislik projesi gibi hayata aktarılamaz. Bu yüzden, demokratikleşme sürecinde adım adım ilerlemek ve sabırlı olmak gerekir. Diğer taraftan, Mısır'da İslam toplumsal hayatın her alanına yansıyan bir gerçek. Diktatör Mübarek zamanında bile İslam'a anayasal atıflar vardı. Sistem her zaman dini içte halka dışta dünyaya karşı bir meşruluk kaynağı olarak kullandı. Mursi ve MK meselâ Suudi Arabistan destekli, Kur'an'ın doğrudan anayasa ilan edilmesini isteyen Selefi Nur Partisine göre çok daha ılımlı. Bu yüzden darbenin İslâmî radikalizme karşı yapıldığı iddiası inandırıcılıktan uzak. Mursi yalnızca 11 ay iktidarda kaldı. Hükümetindeki bakanların yarısından fazlası Mübarek dönemindendi. Muhalefetle işbirliği yapmak için birçok teşebbüsü oldu. Ancak, hem muhalefet hem de Mısır'ın silahlı ve sivil bürokrasisi Mursi'nin hiçbir karar alamaması, alsa bile uygulayamaması için elinden geleni yaptı. Mursi hep kendine yakın kimseleri göreve getirseydi Sisi ve korsan devlet başkanı Adli Mansur'un atamalarını yapmamış olması gerekirdi. Mursi yönetimi demokratik teori açısından meşruydü. Demokratilerde kâğıt üzerinde çoğunluk fiiliyatta en büyük azınlık seçimle yönetme hakkını kazanır. Oyunun kuralları oyuna başlamadan önce tüm taraflarca biliniyor ve onaylanıyorsa en büyük azınlığın iktidar olması bir meşruiyet problemi yaratmaz.

Mısır fakir bir ülke. On bir ay içinde on yılların ekonomik sorunları elbette çözülemezdi. Ancak, sonradan anlaşıldı ki, benzin vs. gibi mallardaki kıtlıklar suniydi. Aynı zamanda büyük bir ekonomik güç olan orduyla ve yerli ve yabancı işbirlikçilerinin marifetiyle. Darbenin ertesi günü kuyruklar ortadan kalktı. Zengin Arap ülkeleri darbe yönetimine bağış ve kredi yağdırdı. Bir Amerikan gazetesi İsrail'in de darbenin içinde olduğu haberini yaptı, İsrail'in Sisi'ye darbe yapması hâlinde ABD'nin yardımı kesmeyeceği garantisini iddia etti. Demokratik dünyanın çoğu da darbeye ya açık destek verdi ya da utanç verici bir sessizliğe gömüldü. Her gün ortaya çıkan yeni bilgiler darbenin uluslararası boyutları olduğu kanaatini güçlendirmeye devam ediyor.

Bazı liberaller, bu gerçeklerin ışığında ve liberal demokrasinin temel ilkeleri gereği darbeyi kınadı. Mursi'ye karşı imzaların oy muamelesine tabi tutulamayacağını vurguladı. Demokrasinin ancak zamanla ve tecrübeyle kurulabileceğini ve ilerleyebileceğini hatırlattı. Sandığın bir yöntem olarak meşruiyetine işaret etti. Katliamlara tepki gösterdi. İsrail'e karşı süt dökmüş kedi gibi olan "kahraman" Mısır ordusunun silahsız, barışçıl göstericileri, çocuk kadın demeden, ateş kusarak öldürmesini kınadı, lânetledi. Müslüman

bir ülkenin halkının önemli bir bölümünü ezerek ve sindirerek demokrasi olmasının imkânsız olduğunu, Mısır demokrasi olacaksa bunun ancak hiçbir toplum kesimi dışlanmadan gerçekleştirilebileceğini vurguladı. Diğer bazı liberallerse bu yaklaşımlara hiç katılmadı. Mısır darbesine ve katliamlara bu iki farklı bakış da, liberaller arasındaki ayrışmayı hızlandırdı ve koyulaştırdı.

Farklı Yöntemler ve Donanımlar⁶

Liberaller arasındaki ayrışmayla ilgili yazılarımda beş vakaya farklı bakışın liberaller üzerindeki etkilerini irdelemeye çalıştım. Söz konusu ayrışmanın liberallerin bireysel olarak düşünme, dünyaya yönelme metotları ve kişisel donanımlarıyla bir ilişkisinin de bulunabileceğini düşünüyorum. Daha önceki tecrübelerimle son vakaları birleştirdiğimde bu kanaatim kuvvetleniyor. Son yazıda bu konuya temas edeceğim.

Eskiden beridir liberal camiada karşımıza çıkan bir problem bazı liberalerin kendini tek alanla sınırlaması. Bunun ne demek olduğunu kısaca şöyle ifade edebiliriz: Liberalizm hem siyasî – hukukî hem ekonomik boyutları bulunan bir sistematik fikirler demetiye, onu iyi anlamak için her iki alanda da makûl ölçüde bilgi edinmek gerekir. Bunu yapmayan kişilerin liberalliği, birçok örnekte şahit olunduğu üzere, total ördüğe benziyor. Yani, liberalizm çalışmayı sadece ekonomiyle sınırlı tutmak vahim yanılığlara kapı açıyor. Hayek, bunu, sırf iktisat bilen bir iktisatçı kadar tehlikeli biri olmadığını söyleyerek ifade eder; iktisatçılara hukuk, hukukçulara iktisat çalışmayı salık verir. Sadece iktisat çalışmak liberalizmin siyasî boyutlarını görmekte ve kavramakta zorluklar yaratabiliyor. Hatta, bazı vakalarda, iktisatta pür liberal görünenlerin siyasette otoriteryen -örneğin Kemalist- olmasına yol açıyor. Aslında, siyasî fenomenler iktisadî analizlere tabi tutulabileceği gibi, ekonomik vakalar da siyaset teorisiyle incelenebilir. Bazı durumlarda bunlar öylesine iç içedir ki, bir ayırım yapmak da anlamsız veya imkânsız olabilir. Meselâ, birçok kimse, mülkiyetin pür ekonomik bir hak olduğunu düşünür, oysa özel mülkiyet aynı zamanda siyasî tanınmaya ihtiyaç duyan bir haktır. Dolayısıyla, siyaset felsefesinin de konusudur. Bir ülkeye egemen siyasî felsefe mülkiyeti bir hak olarak görmüyorsa, o ülkede mülkiyetin, de facto olarak sınırlanamasa bile, de jure olarak var olması çok zayıf bir ihtimal. Keza, siyaset teorisi çalışmayan birinin siyasal itaat yükümlülüğünün sebepleri, siyasal iktidarın meşruiyetinin kaynakları, şiddetin meşruiyet şartları ve sınırları gibi konuları kavramaları çok zor.

⁶ "Farklı Yöntemler ve Donanımlar", *Yeni Şafak Gazetesi*, 03.09.2013.

Benzer bir tahlil politik iktisadî ihmâl ederek sırf siyaset teorisi - felsefesi çalışan kimseler için de geçerlidir. İktisadî hayat bir insan ve dünya gerçeğidir ve onun doğasını dikkate almayan her siyasî teori iflas etmeye, bazı durumlarda felaket yaratmaya mahkûmdur. Bu yüzden, günümüz şartlarında, liberalim diyen veya liberal olmak isteyen herkesin, bir temel piyasa ekonomisi bilgisi edinmesi, yani liberal politik ekonomiden haberdar olması şart. Aksi hâlde, ya sınırsız yeniden dağıtım planlarına dayanan otoriteriyen siyasî teoriler geliştiriliyor, ya da ekonominin toplumsal hayatta belirleyici bir öneminin olmadığı zannediliyor. Bu gerçeğin en büyük delili sosyalizmin tarihidir. Sosyalizm özünde pür siyasî bir teoridir. İktisadî faaliyetin bir siyasî otorite tarafından istendiği gibi tanzim edilebileceğini düşündüğü için uygulandığı her yerde ekonomik felaket yaratmıştır. Siyasetin kendisi bile bazı bakımlardan iktisadî hayatın kurallarına ve özelliklerine tabidir. Siyasetçiler - hukukçular kuralların ne olduğunu bilirler ama disiplin içinde kalarak onların nasıl doğduğunu açıklayamazlar. Bunun için iktisada başvurmaları gerekir.

Fikir hayatında düşünme, anlayıp açıklama ve teori inşa etme - savunma yöntemleri de liberallerin aldığı pozisyonun belirlenmesinde etkili olabiliyor. Tecrübeyi, deneme yanılma yöntemini dışlayarak kurucu rasyonalizm yöntemini benimseyenler ile evrimci akılcı olan ve tecrübeye de önem verenler aynı konuda çok farklı pozisyonlarda durabiliyor. Benim görebildiğim kadarıyla, meselâ, tek bilgi kaynağı olarak Ayn Rand'dan yararlanmak ve bazı anarko - kapitalistler gibi her şeyin ölçüsünün ve yaratıcısının insanlık tarihinin her yerinde her zaman aynı özelliklere sahip olarak mevcut bulunmuş bir akıl olduğunu kabul etmek sanki radikalleşmeye, savrulmaya elverişli pozisyonlar alınmasını kolaylaştırıyor.

Liberaller arasındaki bu ayrışma nereye varacak, ne olacak? Endişeye mahal yok, nereye varacaksa varacak, ne olacaksa olacak. Herkes bildiği, seçtiği konumda, dilediği tarzda, istediği ölçü ve yoğunlukta yoluna devam edecek. Beraber çalışabilecekler bunu yapacak, yapamayacaklar kendini rahat hissettiği kulvarlara geçecek. Umulur ki bu süreçte insanlar ne olursa olsun asgarî edep ve nezaketi elden bırakmazlar, çünkü iyi insanlık liberallikten de önce gelir ve en büyük erdemdir. Umulur ki herkes, her görüş, her duruş tezlerini ilkesel ve teorik tutarlılığa sahip olarak izah etmek ve savunmak için çaba harcar, böylece liberal düşünceye katkıda bulunur, belki de daha önce ulaşamayan toplum kesimlerine ulaşma kanalları açar.